

HAT LÉPÉS A HOMOKON

BRANIMIR ŠĆEPANOVIĆ

Szomorúan nézte a folyó fölött távolodó hűvös napot. Inteni akart neki vagy legalábbis valamit odakiáltani. De azok után, amit tett, nem volt ereje. Csak hunyorogni tudott rá, mint azon a napon, amikor a frissen kaszált szénában ébredt, és mozdulni se tudott.

Messze van a falu, gondolta akkor. Ma talán nem bóklásznak erre a parasztok,

vacogta félelmében, de mielőtt bármi is eszébe jutott volna, az ágak közül elővillant a nap, visszaadta az erejét, és felállt, mintha mi sem történt volna.

Most ugyanolyan mozdulatlan volt, mint akkor. A folyó mellett feküdt, a homokos tisztáson, amely benyúlt az erdőbe, és minden reményét föladta, hogy a kővel elröppent ereje valaha is visszatér.

Hatalmas erő volt, gondolta. A sátán ereje volt, nem az enyém, mondta, és eszébe jutott, miképp kezdett el jobb kezével kétségbeesőn kotorászni, s miképp tapogatta ki azt az éles, átmelegedett követ,

s egy röpke pillanatra csak ezért a kőért élt,
és nem gondolt semmire, jóllehet az a behemót és bolond ember a lábánál fogva cibálta,

hanem csak a benne feltörő titkos hangra figyelt.

Nem fogsz te engem a folyóba lökni, mondta a mellette fekvő halottnak,

s aztán még mást is mondani akart neki, de mert időközben alább szállt a nap, fölöslegesnek érzett mindent.

Hát tényleg elhagysz, mondta. Hát valóban vége mindennek.

Szeme sarkából az égre lesett: de a nap még parányibb volt, mint az előbb, s valami riadt madárra hasonlított.

Térj vissza, szipogta az öreg. Mi lesz velem, ha már egyszer be-

véreztem a kezem. Mindent érted tettem. Ha te nem lettél volna, én se teszem meg ezt soha.

Elcsuklott a hangja. Bár az öregnek voltaképpen nem is volt hangja. Csupán úgy rémlett neki, hogy van, mert mindannyiszor, amikor mondani akart valamit, megrezdültek a hangszálai.

Így feküdtem ott, mondta, és vártam a gyerekekre, aki még mindig nem érkezett meg. De tudja, hogy itt vagyok, mert ha nem érzem jól magam, mindig itt fekszem. Már-már arra gondoltam, mily boldog vagyok, ha senki sem zavar, ha távol vagyok az emberektől, amikor egyszercsak fölbukkant ő, —

s most a halottra pillantott az öreg, aki mellette feküdt sötétvörös alvadt vérrel a hajában.

Így van ez, mosolyodott el, sose hagytak békén. Egyszer csak fölbukkant, talán az erdőből, talán a vízből lépett ki, széles és izmos volt, és tenyerével kidüllesztett mellkasát csapkodta.

Hej, te öreg, mondta. Hej, te öreg!, kiáltotta éppen így. Én meg hallgattam. Nem volt ínyemre a beszéd. Hej, öreg, mondta megint, s közben a bőrén megremegtek a vízcseppek, a mellette álló nő meg kézenfogta, és sűgött valamit a fülébe, mire ő rögtön elindult felém. És láttam, hogy dühös lett.

Mindössze hat lépésre volt tőlem. Hat lépés távolságra a homokon. Éreztem, valami történni fog, de szemrebbetés nélkül bevártam.

Hordd el magad, öreg, mondta. Hordd el magad azonnal, amíg szépen kérlek.

Nem szándékoztam egy tapodtat se hátrálni.

De akkor elkapta a lábam.

Közölni akartam vele, hogy éhes vagyok. És kiáltani akartam, hogy fázom és meghalok, ha belemárt a vízbe. Egyszóval: frászt kapok a folyóban.

De ő szakadatlanul rángatott.

Azt mondtam: hagyjon békén, nem megyek. Azt mondtam: szükségem van a napra. Azt gondoltam: ez a nap éppannyira az enyém, mint a tiéd. Azt mondtam: senki sem veheti el tőlem a napot.

Vagy lehet, hogy nem is mondtam. Csak akartam, és helyettük kitapogattam a követ.

Éppen kézhezálló kő volt, mosolyodott el. Ördögien kézhezálló.

De aztán rá se gondolt.

Pokolba vele. Egyszer úgyis vége lesz mindennek.

Elpergett alatta a homok. S az erdő is felörvénylett.

Most nyílik meg a föld, gondolta.

És máris bomlani kezdett: előbb a kezei mállottak le.

Sebaj, mondta. Jól odasóztátok a követ.

Aztán meg a lábai tűntek el.

Sebaj, mondta, fürge lábak voltak.

Aztán egészében megremegett.

Most hullok szét ezer darabra, gondolta, de aztán rádöbrent, hogy épségben van, még a folyót is látja, és mindent maga körül, bár most minden másképp fest, mint azelőtt.

Az ég ibolyaszínű volt és lassan alámerült, mivel a hegyek, amelyekre támaszkodott, úgy megolvadtak, akár az óriás jégtáblák. Az öreg kissé fölütötte a fejét, és elégedetten hunyorgott. A nap ott sütött kéznyújtásnyira fölötte.

Hát mégis itt vagy, mondta. Előbb is visszajöhettél volna. Hogy kiszárítsd ezt az átkozott folyót. Elegem van belőle,

hunyorgott, aztán meg odapillantott a báránycsőrökre, amelyek akárha eltikkadtak volna a szomjúságtól, mozdulni se bírtak. Ott álldogáltak a fölötte elnyúló kék legelőn, még a juhászkutyák csaolását is hallotta.

Hányan vannak, gondolta, jóval többen, mint máskor. Valami hetet-nyolcat is tartott a gyerek, ha jól emlékszik.

Valóban hány terelőkutyája is van a gyereknek, firtatta, de aztán már nem törődött velük, se a szomjúságukkal. A folyó nélkül, amely egyszeriben forró párává változott, akár el is pusztulhattak volna. De ez most nem érdekelte. Mást akart.

Ah, te gyerek, mondta, és figyelmesen körbepillantott, de sehol se látta, még az égen se.

Te gyerek, te gyerek, suttogetta, te mindig itt voltál a szívemben. Még akkor is, amikor meglendítettem a követ. Rád gondoltam, mert te vagy az egyetlen barátom. Az első naptól kezdve. Emlékszel?

Éppen a napon szunyókáltam. Mint mindig, amikor nem éreztem jól magam; te pedig arra vetődtél a juhaiddal, és felébresztettél. Talán azért, mert azt hitted, meghaltam. Vagy csak ösztönösen cselekedtél így? Mindenesetre túlságosan is felháborodtam. És üvöltöttem. Te meg ott álltál a válladig érő bottal, és csak vigyorogtál.

Istenem, suttogettam, mindössze ennyi volt. Nagyon hasonlítótál a fiamra. Azaz: pontosan olyan voltál, mint a fiam, csak a hajad volt egy kissé feketébb.

Istenem, mondtam, és végignéztem a folyón. Az csendes volt, és

halottakat ringatott. Egy pillanatig figyeltem, hogy folyik, aztán sírni kezdtem.

Az öreg most is sírt, bár fogalma se volt, mi történik vele vagy körülötte. Mert bármire is gondolt, amit így mozdulatlanságában megtehetett, az mind kívülrekedt tényleges akaratán. Visszaemlékezése úgy világította be az életét, mint a szikra, amely csak egy röpké pillanatra izzik fel, s aztán nyomtalanul kialszik.

Egy régi nyári napra gondoltam. A folyó ugyanolyan volt, mint most, emberek rohantak a partján, és izgatottan vitakoztak valamiről. Én véletlenül léptem ki a házamból, mivel akkor még a folyóparton laktam,

(akkor még sok egyebem is megvolt, akkor még ember voltam, mindannak ellenére, ami a feleségemmel történt, akit sehogy se tudtam elfeledni).

Mi történik itt, kérdeztem a félrehúzódo embertől, aki a haját fésülgette.

Az elmosolyodott, és megköpdösött ujjaival továbbra is a hajtincesit ragasztgatta a homlokára.

Semmi, mondta, félórával ezelőtt vízbe fúlt egy gyerek.

Milyen gyerek?, kérdeztem.

Egy ugyanolyan gyerek, mint a többi, mondta. Szemölcs volt az arcán.

S maga látta azt a gyereket, kiáltottam utána, de ő éppen hogy csak felém fordult.

Láttam, mondta, de már nem lehetett rajta segíteni.

És szemölcs volt az arcán, kérdeztem megint, valóban szemölcs volt az arcán,

s ekkor megállt, végigmért, mintha valamit ellene vétettem volna.

Menj a fenébe, mondta, és fölrántotta a vállát, akárha meg akar na valamitől szabadulni, mielőtt még felemelt kézzel elkacsázik, amelyben továbbra is ott szorongatta a fésűt,

én meg ott maradtam, földbe gyökerezett lábbal, és azt se tudtam, mihez kezdjek.

Az öreg egy ideig nézte a folyót, amely ott csobogott mellette.

Erre gondoltam, amikor először találkoztunk, és elsírtam magam, mivel botot tartottál a kezeden, jóság sugárzott a szemedből, és látszott rajtad, hogy megsajnáltál. De most már minden úgy van, ahogy elrendeltetett. Nincs mit sajnálkoznod rajtam.

Elégedetten mosolygott, és a szeme se fájt annyira.

Véletlenül történt, mondta. És villámgyorsan. Úgy feküdtem, mint mindig, mert rosszul éreztem magam. És akkor ők ketten kiléptek a vízből. Fiatalok voltak és meztelenek. Úgy látszik, megtetszett nekik ez a hely. Mert remekül lehetett volna itt napozni, vagy mást is csinálni. De az útjukban voltam. Ezért akartak elűzni.

Ő meg is próbálta ezt, elkapta a lábamat, én azonban rászóltam: Fiascskám, nem illik így bánni egy öregemberrel, ne kárhoztasd el a lelkedet, mondtam,

de ő még hevesebben rángatott, és bele akart lökni a vízbe.

Ah, mondtam, s egyszeriben minden megvilágosodott előttem, ah, sóhajtottam, és kitapogattam a követ, szóval te lökted a folyóba, suttogtam.

(Mindig is gyanítottam, hogy valaki a vízbe lökte, mert az én fiam irtózott a nagy víztől, és sohasem fürdött egyedül. Ebben most biztos voltam.)

Előbb őt lökted a vízbe, mondtam, most meg eszedbe jutottam én is,

és továbbra is vonszolt maga után,

és ugyanolyan volt, mint az, amelyik a haját fésülgette, amikor a fiam vízbe fúlt.

Ah, mondtam, és fejbe találtam a kővel,

mire ő elvágódott, pördült egyet, és arcán végigcsurgott a vér.

Kellett ez neked, mondtam, most fésülködhetsz, amennyit csak akarsz,

de már halott volt.

Az öreg megmozgatta a kezét: előbb az egyiket, aztán a másikat.

Még van bennem egy kis erő, gondolta, és nagy nehezen kinyitotta a szemét.

Néhány lépésnyire ott állt a nő.

Még mindig itt vagy, mondta az öreg. Még mindig nem vitt el az ördög.

Ott térdelt a halott fölött, és ugyanolyan volt, mint az imént: meztelen bőrén csillogott a homok. Az öreg látta, hogy feláll, s aztán kétségbeesetten az erdő felé iramodik, onnan visszakanyarodik a parthoz, és szinte önkívületben belegázol a zavaros, sekély vízbe. Elnézte, amint a víz fölé hajol, s csodálkozott is, hogy mit csinál, de aztán rádöbrent, az embereket hívja, még az erőteljes, sírástól remegő kiáltóását is jól lehetett hallani.

Mindig is szerettelek, mondta. De te mégis értük kiáltozol. Me-

gint az életemre törsz, pedig az első halálomat már megbocsátottam neked. Emlékszel még arra a napra. Akkor még ember voltam.

Valamivel korábban értem haza, mint kellett volna, és ott találalak a barátom karjában. Álltam az ajtóban, és nem tudtam, mihez kezdjek. Szóval így, gondoltam. Szóval így, mondtam, és ez volt az egész. Bántott, hogy magad elé kapod a kezed, mintha még sose láttalak volna meztelenül. Lehet, hogy furcsa, de akkor ez nagyon fontos volt,

mivel meg akartalak kérdezni: ki előtt szégyelled magad? Előttem vagy a szeretőd előtt. De csak hallgattam. Egyszeriben minden idegenné vált bennem. És mintha én is megszűntem volna létezni.

Te meg csak sírtál, és takargattad magad.

Szerettelek,

most már tudom: a szemem világánál is jobban szerettelek, amely tán akkor is ragyogott volna még, ha már semmi se él,

és azt mondtam: eredj, asszony, eredj, ha őt szereted, vele mehetsz,

és a barátomra mutattam, aki ott vigyorgott a vállad felett.

És te nem kérted magad. Elmentél,

kézen fogtad, és ugyanolyan meztelen voltál, akár az imént, amikor kiléptetek a vízből.

Istenem, mennyire egyformák voltatok. Ő megint ott vigyorgott felettem, mint azon a napon, amikor rajtakaptalak benneteket.

Biztos vagyok benne, hogy ugyanaz a vigyor volt ez, mert mindössze három lépésre volt tőlem. Nem többre. Három közönséges lépésre a homokon.

Ah, barátom, mondtam, hát eljöttél, hogy megnézz. Vagy netán adósod maradtam valamivel,

és nem féltem. Fölrémlett bennem valami, és lassan kinyújtottam a kezem, mindaddig, amíg csak ki nem tapogattam a követ.

Az öreg szótlánul feküdt, és a nő pillantásra se méltatta.

Szégyentelen, meztelen ribanc, mondta aztán. Nem kérek kegyelmet, mert azt sose tettem. Kiáltozz nekik, amennyit csak akarsz.

Csődítsd ide őket, ha úgy tetszik,

és megremegett az arca, midőn megpillantotta a folyóparton rohanó embereket.

Nem voltak sokan. Mindössze néhányan. Siettek, és ő tudta, mit jelent ez. De nem félt. Egyszerűen: nyugodt volt, bár az arcizmai mégiscsak megremegettek egy picit, noha nem is sejtette.

Semmi, mosolygott. Talán még lesz annyi erőm.

És váratlanul felkönyökölt, ősz feje ott ringott a fölemelt kezük és lábuk előtt.

Sokan vannak, gondolta. Borzasztó sokan vannak, még a napot is eltakarták, akár a sáskák.

Nagy erőfeszítésébe telt, hogy felsőtestét megtartsa a föld felett. Legalább így akart egy kicsit dacolni velük, de a homokba döntöttek.

Végem van, gondolta az öreg, s egy csöppet se csodálkozott. Éppen csak azt nem tudta, hogyan lehet olyan közönséges minden. Az ütések nem fájtak neki. Csupán azt érezte, hogy nehezen kap levegőt.

Üssetek, motyogta, alig kivehető hangon. Üssetek. Mert tudom, egyszer majd ennek is vége lesz, mint ahogy minden más is véget ért.

Akkor megragadta valakinek a kezét. Erősen megszorította, bele akart harapni a fehér bőrbe, valamit csinálni akart ezzel a kézzel, de amikor a nagy sárga szeplők felett megpillantotta a selymes pelyheket, tátva maradt a szája.

Mi az, mondta, harapni akartál.

Könny szökött a szemébe, és semmit se látott többé. De mindez nem tartott sokáig.

Mért gondolsz erre, mondta. Gondolj másra. Gondolj inkább az utolsó fogadra. Gondolj csak rá.

Mért gondolnék csak rá, motyogta. Hiszen amikor a jégtörő embereket néztem a folyón, akkor is a fiam jutott eszembe, a jégről meg rögtön megfeledkeztem. Pedig valamilyen különös, fekete és sáros jég volt az. És beszakadt. Ha kőből lett volna, akkor is beszakad.

Most már sajogtak az ütések. Erőteljesekek voltak és gyakoriak. Alapos ütések.

Gondolkozz, mondta. Gondolj még valamire. Bármire. Ezek az átkozott fattyak nem tréfálnak. Mesterei a verésnek. Irtózatosan értik a dolgukat. Neked pedig egyetlenegy fogad sincs már. Hogy legalább megharapnád azt a kezét. Sohase érezted ezt ennyire fontosnak. Soha az életben. Hogy legalább egyetlenegy fogad legyen.

Mégse harapnám meg, gondolta. Azok a szőrök. Azok a visszaszítók szőrök. Egész életemben nem láttam náluk undorítóbbat.

És egyszeriben távol érezte magát mindentől.

Nem érzett semmit, és nem kívánt semmit.

Ez nem jó, gondolta. Ez mindennél rosszabb. Most gyűlölnöd kellene őket. Legalább egy kicsit meg kellene őket vetned.

Senkit se tudtam gyűlölni, gondolta. Pedig kellett volna megtanulnom.

És akkor hallotta, hogy mesélnek valamiről, és most ez bántotta a legjobban.

Mit tudnak maguk rólam, mondta, mit tudnak egyáltalán, nyögte elcsukló hangon.

... Állítom, hogy valamilyen nyomorult koldus — sipította egy női hang. — Már évek óta itt koldul a folyó mentén.

Atkozott sátánfajzat, mondta az öreg.

Közönséges bolond, jegyezte meg a lábánál álló ember, közönséges bolond, ahogy mondom. Mert még az emberektől is fél. Úgy menekül előlük, mintha sátánok lennének.

Hát nem vagytok azok? Még náluk is rosszabbak vagytok, mondta az öreg. Hozzátok képest a sátánok fenségesek.

... Öreg, szoltam hozzá, van gyufád? Tényleg rá akartam gyújtani, de nem volt mivel. Akkor ő felém fordult, nem érdekelt többé a folyó, a pupillái kitágultak, mint a gyereké, és láttam, hogy félelem ül a szemében. Talán ezért is pattant fel és futott el olyan gyorsan, mintha kést tartottam volna a kezemben.

Igenis, kést tartottál a kezvedben, mondta az öreg, csak nem akkor. Hanem jóval korábban. Hát nem emlékszel már? Közönséges sárgadinnyét majszoltam a kertedben, amikor te kirohantál a házadból, és miközben kegyetlenül lehordtál, kést ráztál a kezvedben. Képes lettél volna megölni azért a sárgadinnyéért.

De hát miből élt, ha az embereket is kerülte?

Egy gyerek etette.

Egy félnótás gyerek?

Lehet, hogy az, tudja a nyavalya.

Hallod őket, te gyerek? Mért nem vagy itt, hogy látnád, milyenek, hogy mindörökre megjegyzed az arcukat.

Nem tudom, honnan volt annyi ereje, hogy leterítsen egy ilyen embert.

Képtelen vagyok felfogni.

Lehet, hogy nem is ő tette, hanem csak őt gyanúsítjuk.

Én öltem meg, mondta az öreg alig hallható hangon. Én öltem meg, ismételte, s ez volt az egyetlen okos cselekedet, amit elkövettem az életemben.

Valóban, mondta az asszony, akit nem látott az öreg, egy ilyen nyomorúságos nem követhette el ezt . . .

Ó, te szajha, még kételkedsz is, mondta az öreg. Megtehettem. Mert ezúttal volt rá erőm.

Ekkor szinte teljesen megfélekeztek róla az emberek, és az ütlegetést is abbahagyták. Ehelyett óvatosan fölemelték a halottat, mintha attól tartottak volna, hogy megsértik, és elindultak vele a folyóparton.

Az öreg figyelte őket. Előbb nem hitt a szemének, de aztán hirtelen úgy rémlett neki, hogy rázuhan a csönd.

Most már ütni sem akarnak, gondolta, itt hagynak, emberszámba se vesznek. Mintha nem is léteznék.

És először ijedt meg a haláltól, amely már régóta ott bujkált benne. Sivár halál volt ez: senki és semmi nélkül. Az arcába lehelt. Beszivárgott az ujaiba, akár valami fájdalmas üresség a sejtekbe, és se feledéssel, se emlékezéssel nem tudott szabadulni tőle.

Gyertek vissza!, kiáltotta az öreg, és most vált először hallhatóvá a hangja. Könnyebb lesz, ha itt látlak benneteket körülöttem, legalább ennyit tegyetek meg, emberek.

De azok már messze voltak. S ha meg is hallották volna, akkor se segítenek rajta. Mert az emberek mentek a maguk útján.

Hát éppenséggel senki sem törődik velem, mondta, midőn az alacsony égre tekintett, melyen megint lejjebb bukott a nap. Oh, hát tényleg nincs senkim a világon, aki legalább az utolsó perceimben velem lehetne.

Várt egy ideig. Fölötte ott volt az ég — körötte meg az egész világ.

És ő sincs sehol, gondolta. Őt is elriasztották az emberek. Elűzték az erdőbe. Vagy valamilyen szikla alá, mint a kígyót.

Nincs senki, mondta,

és akkor egyszerre megpillantotta a gyereket a vállig érő bottal, jóságos és bús szemével, amilyen az első találkozásukkor is volt, csak ezúttal kenyér és hús volt a jobb kezében.

A gyerek letette a kenyeret és a botot, és neki úgy rémlett, mindjárt elesik, olyan gyengék a lábai.

Tudtam, hogy eljössz, mondta az öreg, tudtam, hogy nem hagysz magamra . . .

A gyerek ott imbolygott előtte. És mondani akart neki valamit

Te tudod, hogy miért csináltam ezt, mondta az öreg, rajtad kívül senkim se volt.

Mért ölted meg, kérdezte a gyerek.

Most már jól érzem magam, felelte az öreg.

Mért ölted meg, ismételte a gyerek. Mért hallgatsz, üvöltötte, és meglendítette a lábát.

Az öreg látta a lábat, sokáig ott kalimpált a szeme előtt, de egyszerűen minden ok és összefüggés nélkül annyira összekavarodott benne minden, hogy nem hitt a szemének, hanem zavarában még mosolygott is, és szégyellte magát, hogy ilyen képtelen és ostoba látomásai vannak.

Aztán hirtelen félreugrott a gyerek,

beleharapott a saját kezébe,

elfordult tőle,

és nekiiramodott az erdőnek.

Az öreg csak most döbönt rá, hogy az a láb ott volt fölötte. És a mosoly arcára fagyott. Rosszul érezte magát. Sajgott mindene. Szeretett volna megfordulni.

Istenem, legalább annyi erőt adj, hogy még egyszer megpillantsam, mondta,

és hallotta, mint suhog a homok a gyerek talpa alatt,

és látta, az erdőt és az eget is elborítja a homok, a nap pedig belezuhan a folyóba,

istenem, gondolta, csak megfordulhassak még egyszer, hogy lásam,

és érezte, betemeti a homok, de nem zavarta,

tudta, így könnyebben távozik az életből,

istenem, rebegte, csak legalább még egyszer meglássam . . .

SZÜCS Imre fordítása